

## ***Satu Catatan Ringkas Mengenai Kaitan di Antara Adaptasi Manusia Pasca Pleistosen dengan Hipotesis Austrik***

oleh

**AHMAD HAKIMI BIN KHAIRUDDIN\***

### **Pengenalan**

Hipotesis Austrik mencadangkan bahawa kumpulan manusia yang bahasa Austroasiatik dan Austronesia berpecah menjadi dua rumpun bahasa yang berbeza pada satu masa dahulu (sila lihat Asmah 1988; Mees 1967). Wilhelm Schmidt (mengikut Asmah 1988:34-35) mencadangkan hipotesis Austrik yang menjangkakan perpecahan rumpun bahasa Austroasiatik dan Austronesia, dan menganggap bahawa perpecahan ini berlaku sekitar 5,000 tahun dahulu.

Hipotesis Austrik ini banyak mempengaruhi persepsi ahli arkeologi tentang penghijrahan kumpulan manusia zaman lampau, terutamanya tentang penghijrahan kumpulan manusia yang berbahasa Austronesia (seperti yang dicadangkan oleh von Heine Geldern 1945, 1984; dan kemudiannya Bellwood 1997). Kebanyakan daripada perbincangan yang dilakukan oleh sarjana arkeologi lebih tertumpu kepada rumpun bahasa Austronesia dan menganggap bahawa rumpun bahasa ini boleh dikaitkan dengan pergerakan kumpulan yang memperkenalkan teknologi zaman batu baru ke kawasan Asia Tenggara (sila lihat perbincangan dalam Bellwood 1997;

\* Penulis ialah Pensyarah di Jabatan Sosio-Budaya Melayu, Akademi Pengajian Melayu, Universiti Malaya.



Higham 2002, 1999; von Heine Geldern 1984, 1945; Ahmad Hakimi 2009, 2008, 2007, 1991).

Kertas ini menumpukan perbincangan tentang perpecahan zaman lampau yang menghasilkan dua rumpun bahasa yang berbeza, yakni rumpun bahasa Austroasiatik dan rumpun bahasa Austronesia. Sungguhpun perpecahan ini dijangkakan berlaku sekitar 5,000 tahun dahulu, terdapat kemungkinan bahawa perpecahan tersebut telah berlaku jauh lebih awal daripada waktu yang dijangkakan. Kajian rekonstruksi perubahan genetik manusia terkini terhadap pergerakan-pergerakan kumpulan manusia zaman dahulu mencadangkan bahawa pergerakan tersebut jauh lebih kompleks (sila lihat Oppenheimer 2009 dan Mohd Arof 2007). Rekonstruksi ini mencadangkan bahawa sebahagian daripada kumpulan manusia yang mula-mula menduduki kawasan Asia Tenggara telah berhijrah ke utara dan selepas itu, sebahagian daripada kumpulan manusia yang telah berhijrah keluar daripada kawasan ini, berhijrah semula ke kawasan ini. Rekonstruksi pergerakan manusia yang dicadangkan ini berbeza daripada rekonstruksi pergerakan manusia yang dicadangkan oleh kebanyakan sarjana arkeologi (seperti Bellwood 1997 dan Higham 2002; 1999).

Pada waktu yang sama, rekonstruksi pergerakan kumpulan manusia oleh kajian genetik ini mencadangkan bahawa terdapat perkaitan yang lebih awal di antara kumpulan manusia yang berbahasa Austroasiatik dan Austronesia. Rekonstruksi ini menimbulkan persoalan baru tentang pertalian di antara kedua-dua kumpulan manusia ini dan memerlukan penelitian yang lebih terperinci terhadap rekod arkeologi pra-sejarah yang sedia ada.

Kertas ini akan membincangkan bukti yang terdapat dalam rekod arkeologi pra-sejarah yang sedia ada dan juga mencadangkan implikasi hasil daripada penemuan terkini dalam bidang genetik terhadap pergerakan kumpulan-kumpulan manusia zaman lampau. Masalah-masalah yang dihadapi dalam membuat pertalian di antara penemuan ini dengan rekod arkeologi juga dibincangkan.

### **Menjejaki Kumpulan-Kumpulan Manusia Zaman Lampau**

Sebelum perbincangan ini boleh diteruskan, pentakrifan yang jelas perlu dilakukan untuk mengenalpasti dan menjejaki kumpulan manusia pada zaman lampau. Pengenalpastian kumpulan manusia zaman lampau adalah amat sukar. Ini adalah kerana terdapat terlalu banyak andaian yang perlu dilakukan untuk mengenalpasti mana-mana satu kumpulan manusia zaman dahulu.

Pengenalpastian sesuatu kumpulan manusia mungkin dapat dilakukan melalui kajian dalam sesuatu bidang seperti linguistik (bahasa), sejarah, antropologi fizikal (ras dan genetik), antropologi kebudayaan (kebudayaan), dan arkeologi (budaya kebendaan atau *material culture*, yakni kesan peninggalan manusia) (sila lihat perbincangan lanjut dalam Braddell 1935; Ahmad Hakimi 1998, 2005). Selepas pengenalpastian sesuatu kumpulan itu dapat dilakukan (berdasarkan salah satu



daripada bidang pengajian yang dinyatakan di atas), masalah yang paling sukar adalah untuk mengaitkan kepastian takrif sesuatu kumpulan manusia zaman lampau itu (dalam bidang yang berkenaan) dengan aspek lain (dalam bidang-bidang yang lain). Sebagai contoh, kepastian takrif sesuatu kumpulan manusia zaman lampau dalam bidang linguistik tidak bermakna ianya boleh dikaitkan dengan suatu kumpulan manusia zaman lampau yang ditakrifkan mengikut bidang arkeologi.

Perbincangan di atas menunjukkan masalah besar yang dihadapi oleh semua sarjana yang mengkaji kumpulan manusia zaman lampau. Selalunya, bidang arkeologi adalah amat konservatif dan tidak menerima bukti daripada bidang yang lain sebagai bukti utama yang nyata (*main primary evidence*); bukti tersebut hanya dianggap sebagai bukti-bukti yang menyokong (*secondary supporting evidence*) (sila lihat perbincangan lanjut dalam Catling dan Bahn 2009; Hole dan Heizer 1977; Renfrew dan Bahn 1996).

Perbincangan di atas juga menjelaskan mengapa ahli arkeologi begitu sukar sekali untuk menerima bukti baru dari bidang yang lain. Bukti yang lain ini hanya boleh digunakan sebagai bukti menyokong sesuatu yang wujud atau yang telah dikenalpasti terlebih awal dan ataupun yang ditemui tapi tidak difahami, dalam penemuan arkeologi.

Perbincangan seterusnya adalah untuk mencadangkan bukti dalam rekod arkeologi yang mungkin menyokong penemuan dalam kajian genetik dan juga hipotesis Austrik.

### **Hipotesis Austrik dan Bidang Arkeologi**

Hipotesis Austrik adalah satu hipotesis dalam bidang linguistik yang penuh dengan pelbagai kontroversi. Sebahagian besar daripada sarjana bidang linguistik tidak begitu senang dengan hipotesis ini dan pelbagai cadangan telah dikemukakan untuk 'memperbaiki' hipotesis ini (sila lihat perbincangan lanjut dalam Asmah 1988; Bellwood 1997; Higham 1996a). Sungguhpun demikian, hipotesis ini mendapat perhatian semula dengan penemuan dalam bidang genetik (sila lihat Oppenheimer 2009; Mohd Arof 2007). Persoalan yang paling penting dalam hipotesis ini (bagi tujuan kertas ini) adalah bukti perpecahan di antara rumpun Austroasiatik dan Austronesia yang dapat dikenalpasti dalam rekod peninggalan arkeologi.

Seperti yang dinyatakan terlebih dahulu di bahagian atas kertas ini, terdapat hipotesis arkeologi yang sering digunakan untuk menjelaskan pergerakan manusia di kawasan Asia Tenggara di zaman pasca-Pleistosen yang mencadangkan pergerakan kumpulan manusia berbahasa Austronesia ke kawasan Asia Tenggara boleh dikaitkan dengan kemasukan teknologi pertanian tetap (neolitik) (sila lihat Bellwood 1997). Masyarakat asal kawasan Asia Tenggara dikatakan adalah masyarakat zaman Hoabinhian yang tidak berkembang teknologinya dan kumpulan ini akhirnya digantikan (*replaced*) oleh kumpulan manusia berbahasa Austronesia



(sila lihat juga perbincangan dalam Adi 1999; Ahmad Hakimi 2011a, 2011b, 2009, 2008, 2007, 2005; Higham 2002, 1999, 1996a, 1996b; Tweedie 1957, 1953).

Terdapat satu hipotesis lain pula yang mencadangkan bahawa kumpulan manusia yang berbahasa Austronesia adalah kumpulan manusia yang berasal daripada kawasan Asia Tenggara (sila lihat Glover 1997; Mohd Arof 2007; Nik Hassan Suhaimi 1994; Oppenheimer 2009; Solheim 1969, 1975) berdasarkan pelbagai bukti dan hujah yang berlainan. Kertas ini tidak membincangkan dengan perinci tentang pendapat yang berbeza ini; hanya sekadar melaporkan kepelbagaian hujah yang cuba menolak hipotesis arkeologi yang pertama sebelum ini.

Terdapat pula satu hipotesis arkeologi lain yang mungkin boleh dikaitkan dengan perpecahan rumpun-rumpun bahasa Austroasiatik dan Austronesia. Hipotesis ini mencadangkan bahawa terdapat dua bentuk pengubahsuaian (*adaptation*) yang dilakukan oleh manusia di kawasan Asia Tenggara sewaktu zaman pasca Pleistosen, sebelum kemunculan teknologi pertanian tetap (ataupun neolitik).

### **Adaptasi Manusia Zaman Pasca Pleistosen**

Peter Bellwood (1997) dan Charles Higham (1996a, 1996b) mencadangkan bahawa terdapat dua bentuk pengubahsuaian (*adaptation*) manusia (juga boleh dikenali sebagai bentuk kehidupan) terhadap alam untuk atau pencarian makanan semasa zaman pasca Pleistosen iaitu pengubahsuaian kepada kawasan pesisiran pantai (sila lihat juga Adi 1999; Ahmad Hakimi 2011a, 2011b) dan pengubahsuaian kepada kawasan pedalaman. Kebanyakan daripada bukti-bukti arkeologi untuk pengubahsuaian kepada kawasan pedalaman dan cara hidup memburu dan memungut jelas kelihatan (sila lihat juga Pookajorn 1996). Ini adalah kerana kumpulan manusia ini tinggal di kawasan tanah tinggi (pada waktu itu) yang tidak ditenggelami oleh paras air laut yang naik ke aras kini semenjak tamatnya zaman pleistosen.

Kumpulan-kumpulan manusia yang tinggal di kawasan pesisiran pantai tidak jelas kelihatan dalam rekod arkeologi oleh kerana pada satu masa dahulu, mereka tinggal di kawasan-kawasan tanah rendah yang didedahkan oleh kemerosotan paras laut zaman pleistosen. Kebanyakan daripada tempat-tempat kediaman mereka pada hari ini telah ditenggelami oleh paras laut yang tinggi. Hanya saki-baki peninggalan kumpulan manusia ini yang sedikit di dapati di seluruh kawasan Asia Tenggara, selalunya di kawasan-kawasan pesisiran pantai (sila lihat Ahmad Hakimi 2011a, 2011b, 2009).

Mengikut hipotesis pengubahsuaian manusia ini, kita dapati bahawa terdapat dua kumpulan manusia (berdasarkan peninggalan arkeologi) yang berpecah semasa zaman pasca Pleistosen dan sewaktu kenaikan paras laut. Terdapat kemungkinan bahawa kumpulan-kumpulan manusia ini boleh dikaitkan dengan kumpulan-kumpulan rumpun bahasa Austroasiatik (untuk kumpulan adaptasi kawasan pedalaman) dan rumpun bahasa Austronesia (untuk kumpulan adaptasi pesisiran pantai).



Perkaitan yang dilakukan di atas di antara rumpun bahasa dan adaptasi kumpulan manusia zaman pasca Pleistosen ini sememangnya berdasarkan kepada pelbagai adaian yang perlu dibuktikan dengan lebih lanjut dalam kajian-kajian arkeologi seterusnya. Akan tetapi, ianya mungkin boleh menjawab persoalan mengapa, apabila diteliti secara mata kasar, terdapat masalah untuk membezakan di antara kumpulan-kumpulan manusia yang berbahasa Austroasiatik dan yang berbahasa Austronesia (sebagai contoh, sila lihat gambar-gambar kumpulan manusia yang berbeza dalam penerbitan Vietnam National Centre for Social Sciences and the Humanities 1998; Wu Min 2011; Zhang Shaoning dkk 2006).

Pertalian ini juga mencadangkan jangka waktu yang jauh lebih awal untuk perpecahan di antara rumpun bahasa Austroasiatik dan Austronesia, iaitu di antara 14,000 tahun dahulu sehingga 6,000 tahun dahulu (berdasarkan perkiraan dalam Ahmad Hakimi 2011a). Buat waktu ini, pertalian ini perlu dikaji dengan lebih mendalam dan dibukti kesahihannya melalui penyelidikan-penyelidikan arkeologi yang lebih sistematik dan saintifik.

## Rujukan Pilihan

Adi Haji Taha

1999 **“Hoabinhian” – Persoalan yang Belum Selesai dalam Pra-Sejarah Malaysia**, *Jurnal Arkeologi Malaysia* (12): 109-122.

Ahmad Hakimi Khairuddin

2011a **Hoabinhian atau Epi-Paleolitik: Masalah dalam Urutan Prasejarah Perak**, dalam *Perak: Warisan Arkeologi*. Nik Hassan Suhaimi (peny.). Kuala Lumpur: Ikatan Ahli Arkeologi Malaysia.

2011b **Adaptasi Pesisiran Pantai Masyarakat Hoabinhian di Malaysia Barat: Satu Catatan Ringkas**, *Jurnal Arkeologi Malaysia* (24): 1-8.

2009 **Adaptasi Masyarakat “Neolitik” di Malaysia Barat – Satu Catatan Ringkas**, *Jurnal Arkeologi Malaysia* (22): 13-20.

2008 **Masyarakat Zaman Neolitik di Semenanjung Tanah Melayu: Perkembangan Tempatan dan Migrasi**, dalam *Arkeologi dan Sejarah: Sempena Persaraan Dato’ Dr. Adi Haji Taha*. Abdullah Zakaria Ghazali dan Jazamuddin Baharuddin (peny.). Kuala Lumpur: Persatuan Muzium Malaysia.

2007 **The Transition from Hoabinhian to Neolithic: A Look at the “Missing” Neolithic Settlements in Peninsula Malaysia**. Kertaskerja yang dibentangkan dalam *International Archaeology Seminar: Sharing Our Archaeological Heritage*, anjuran Ikatan Ahli Arkeologi Malaysia, Yayasan Warisan Johor, dan Jabatan Warisan, Kementerian Kebudayaan, Kesenian



- dan Pelancongan di Hotel New York, Johor Bahru pada 11-15 November 2007.
- 2005 **Arkeologi dan Sejarah Kebudayaan Melayu: Satu Tinjauan Awal, Purba** 24: 1-10.
- 1998 **Arkeologi Pra-Sejarah dan Pengajian Melayu**, dalam *Pengajian Sastera dan Sosiobudaya Melayu Memasuki Alaf Baru*. Hashim Awang AR, Zahir Ahmad dan Zainal Abidin Borhan (peny.). Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Melayu, Universiti Malaya.
- 1991 **A Review of the Pre-Metallic Prehistoric Peoples of West Malaysia**. Tesis M.A. yang tidak diterbitkan, Department of Anthropology, Wichita State University, Wichita, Kansas.
- Asmah Haji Omar
- 1998 **Susur Galur Bahasa Melayu**. Cetakan Kedua. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Bellwood, Peter S.
- 1997 **Prehistory of the Indo-Malaysian Archipelago**. Edisi Semakan. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Braddell, Roland
- 1935 **An Introduction to the Study of Ancient Times in the Malay Peninsula and the Straits of Malacca**, *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society* XIII (2): 70-109.
- Catling, Christopher dan Paul Bahn
- 2009 **The Complete Practical Encyclopedia of Archaeology: The Key Sites, Who Discovered Them, and How To Become an Archaeologist**. London: Hermes House, an imprint of Annes Publishing Ltd.
- Collins, James T.
- 1993 **Istilah 'Melayu Proto' Takrif Etnografi, Linguistik dan Arkeologi**, dalam *Tinta Kenangan: Bingkisan untu Profesor Dturk Dr. Haji Mohd Taib Osman Sempena Persaraannya dan Perlantikannya Sebagai Naib Canselor Universiti Malaya*. Nik Safiah Karim (peny.). Kuala Lumpur: Jabatan Pengajian Melayu, Universiti Malaya.
- Glover, Ian C.
- 1977 **The Hoabinhian: Hunter-Gatherers or Early Agriculturalists in South-**



**East Asia?**, dalam *Hunters, Gatherers and First Farmers Beyond Europe: An Archaeological Survey*. J.V.S. Megaw (peny.). Leicester: Leicester University Presss.

Higham, Charles F. W.

2002 **Early Cultures of mainland Southeast Asia**. Bangkok, Thailand: River Books Ltd.

1999 **The Archaeology of Mainland Southeast Asia: From 10,000 B.C. to the Fall of Angkor**. Cambridge World Archaeology. Digital Reprinting. New York: Cambridge University Press.

1996a **Archaeology and Linguistics in Southeast Asia: Implications of the Austric Hypothesis**, dalam *Indo-Pacific Prehistory: The Cheng Mai Papers*. P.S. Bellwood (peny.). Canberra: Australian National University.

1996b **Review of Archaeology in Mainland Southeast-Asia**, *Journal of Archaeological Research* 4(1): 3-49.

Hole, Frank dan Robert F. Heizer

1977 **Prehistoric Archaeology: A Brief Introduction**. New York: Holt, Rinehart and Winston.

McEvedy, Colin

1998 **The Penguin Historical Atlas of the Pacific**. New York, New York: Penguin Reference, Penguin Books.

Mees, C. A.

1967 **Ilmu Perbandingan Bahasa2 Austronesia**. Pustaka Bahasa dan Sastra. Kuala Lumpur: University of Malaya Press dan Oxford University Press.

Mohd Arof Ishak

2007 **The Malay Civilization**. Kuala Lumpur: Persatuan Sejarah Malaysia.

Nik Hassan Suhaimi Nik Abdul Rahman

1994 **Pandangan dari Penemuan Arkeologi**. Siaran Akhbar dari Institut Alam dan Tamadun Melayu, Universiti Kebangsaan Malaysia pada 5 September 1994, yang disiarkan secara meluas dalam akhbar temptatan pada 6 September, 1994).

Nor Hisham Osman dan Ahmad Ramizu Abdullah

2001 **Pengenalan Linguistik & Bahasa-Bahasa Austronesia**. Shah Alam: Al-Hikmah.



Oppenheimer, Stephen

- 2009 **The Importance of The Southeast Asian Archaeological Heritage: From A Genetic Perspective**, dalam *Proceedings of the International Seminar on Sharing Our Archeological Heritage*. Mokhtar Saidin dan Kamarudin Ab Razak (peny.). Johor Bahru: Yayasan Warisan Johor.

Pookajorn, Surin

- 1996 **Human Activities and Environmental Changes during the Late Pleistocene to Middle Holocene in Southern Thailand and Southeast Asia**, in *Humans at the End of the Ice Age: The Archaeology of the Pleistocene-Holocene Transition*. Straus, Lawrence Guy, Berit Valentin Eriksen, Jon M. Erlandson, and David R. Yesner (peny.). New York: Plenum Press.

Renfrew, Colin and Paul Bahn

- 1996 **Archaeology: Theories, Methods, and Practice**. Edisi kedua. London: Thames and Hudson Ltd.

Solheim, Wilhelm G., II

- 1969 **Reworking Southeast Asian Prehistory**, *Paideuma* 15: 125-139.  
1975 **Reflections on the New Data of Southeast Asian Prehistory: Austronesian Origin and Consequence**, *Asian Perspectives* 18(2): 146-160.

Tweddell, Colin E. dan Linda Amy Kimball

- 1985 **Introduction to the Peoples and Cultures of Asia**. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, Inc.

Tweedie, M. W. F.

- 1957 **Prehistoric Malaya**. Edisi Kedua. Singapura: Donald Moore.  
1953 *The Stone Age in Malaya*, *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society* 26(2) (Monograph on Malay Subjects, No. 1).

Vietnam National Centre for Social Sciences and the Humanities

- 1998 **Vietnam Museum of Ethnology**. Ho Chi Minh City: Vietnam Museum of Ethnology.



Von Heine Geldern, Robert

- 1984 **Ancient Homeland and Early Wanderings of the Austronesians** (*Urheimat und früheste Wanderungen der Austronesier*), dalam *Prehistoric Indonesia: A Reader*. Pieter van de Velde (ed.). Diterjemahkan dan diringkaskan oleh Pieter van de Velde dari penulisan asal dalam *Anthropos* 27 (1932): 543-629. Dordrecht, Holland: Foris Publications. (Teks asal dalam bahasa Jerman).
- 1945 **Prehistoric Research in the Netherlands Indies**, dalam *Science and Scientists in the Netherland Indies*. Pieter Honig dan Frans Verdoorn (peny.). New York: Board for the Netherlands Indies, Surinam and Curacao.

Wu Min

- 2011 **Profile of Chinese Ethnic**. Beijing: China Intercontinental Press dan China Nationality Art Photograph Publishing House.
- Zhang Shaoning dkk
- 2006 **Yunnan: "Shangri-La" Over the Horizon**. Panoramic China. Beijing: Foreign Languages Press.